

बालबालिकासँग कुराकानी र सञ्चार

खण्ड-क अध्ययन सामग्री

१. परिचय

भाषा विचारहरूको आदान प्रदान गर्ने वा सञ्चारको महत्त्वपूर्ण माध्यम हो । भाषा शाब्दिक र साङ्केतिक दुवै हुन्छन् । बालबालिकाले आफ्नो भावना, विचार, निर्णय, समस्या आदि मौखिक साङ्केतिक, लिखित तथा अन्य कलात्मक प्रक्रियाद्वारा अभिव्यक्त गर्नु नै सञ्चार हो । मानिसले पनि साङ्केतिक र शाब्दिक दुवै भाषा प्रयोग गरेर कुराकानी वा अन्तरक्रिया गर्दछन् । बालबालिकाले जन्मदेखि

शारीरिक भाषा वा हाउभाउबाट आफ्ना इच्छा वा समस्या व्यक्त गर्ने गर्दछन् । अभिभावक तथा स्याहारकर्ताले शारीरिक र शाब्दिक दुवै भाषाबाट अन्तरक्रिया गर्नुपर्दछ । यसले गर्दा बालबालिकाले सुन्न, बुझ्नु, छिट्टै बोल्नु र ठुलासँग विश्वास बढाउन सक्छन् । गर्भावस्थादेखि सुनेको भाषामा अन्तरक्रिया गर्दा उनीहरूको प्रारम्भिक सिकाइ प्रभावकारी हुने र आफ्नो भाषासमेत दोस्रो पुस्तामा हस्तान्तरण हुन्छ । बालबालिकासँग उनीहरूको विकासात्मक अवस्था र अवसरानुरूप कुराकानी गर्नुपर्दछ । बालबालिकाले कुनै आवाज निकाल्दा, औँलाले देखाउँदा, हेर्दा वा प्रश्न गर्दा अभिभावकले त्यसमा प्रतिक्रिया जनाउँदै उत्तरदायी अन्तरक्रिया गर्नुपर्छ । यस्तो अन्तरक्रियाले मस्तिष्क विकास, भाषा सिकाइ र विश्वासको सम्बन्ध निर्माणमा मद्दत गर्छ ।

१.१. गर्भावस्थामा

बालबालिकाले गर्भदेखि नै सुन्न सक्ने तथ्य नेपाली समाजका पौराणिक दस्तावेजहरूमा पाइन्छ । साथै गर्भवती महिलाको वरिपरि राम्रो कुरा गर्ने, बौद्धिक संवादमा सहभागी गराउने चलन पनि विद्यमान छ । गर्भावस्थाको उत्तरार्धमा शिशुले केही आवाजहरू सुन्ने र पहिचान गर्न सक्ने विभिन्न अध्ययनहरूले

देखाएका छन् । गर्भवती महिलाले सुन्ने गरेको गीत सङ्गीत बजाउँदा शिशुले प्रतिक्रिया दिने गर्दछन् भन्ने अनुभवहरू सुनाउने गरेको पनि पाइन्छ । गर्भावस्थामा महिलाले सकारात्मक कुराकानीमा सहभागी हुने विभिन्न गीत सङ्गीत सुन्ने, आफ्नो पेटमा हात राखेर शिशुलाई बोलाउने, आफूलाई भोक लाग्दा “तिमीलाई पनि भोक लाग्यो ?” भनेर बच्चाको बुबाले पनि गर्भमा स्पर्श गरेर “मेरो बाबु/नानु के छ ?”, आज दिनभरि के के सुन्यौ ? जस्ता कुराहरू गर्नुपर्छ । आमाले पनि प्राकृतिक आवाजहरू सुन्ने र मनमनले पनि “ऊ.. हेरत कस्तो मीठो स्वरमा चरा कराएको, आहा ! कति राम्रो कल...कल..नदी बगेको ।” भन्दै प्रकृतिक आवाजहरू सुन्ने र शिशुसँग पनि अन्तरक्रिया गर्ने गर्नुपर्दछ । गर्भावस्थाको उत्तरार्धमा शिशुले केही आवाजहरू सुन्ने र पहिचान गर्न सक्ने विभिन्न अध्ययनहरूले देखाएका छन् ।

बालबालिकाले घरमा बढी सुन्ने भाषा वा मातृभाषाबाट सिकाइ सुरु गर्दा उनीहरूको भाषा तथा बौद्धिक विकासमा सहयोग पुग्छ । पछि अन्य भाषा सिक्न पनि यसले आधार तयार गर्छ ।

१.२. जन्मपछि

शिशुले जन्मनेबित्तिकै सञ्चार गर्न थाल्छन् । सुरुमा आँखा जुधाउनु र रुनु नै मुख्य सञ्चार हुन्छ । विस्तारै विभिन्न आवाज निकाल्दै, मुस्कुराउँदै, हाउभाउ वा शारीरिक सञ्चालन गर्दै, खुट्टा चलाउने र औलाले देखाउने हुँदै जान्छ । आवाज आएतिर हेर्ने, आँखा जुधाउने शारीरिक प्रतिक्रिया दिने गर्दछन् । यो बेला उनीहरूले आमाबुबा वा हेरालुको अनुहारको गहिरो अवलोकन गर्छन् र हाउभाउको प्रतिक्रिया दिन्छन् । त्यसैले अभिभावकले शिशुलाई काखमा राखेर आँखामा आँखा जुधाएर कुरा गर्नुपर्दछ । बालबालिकाले बोल्न सुरु गर्ने प्रयास थालेपछि उसलाई जति उत्प्रेरणा र प्रतिक्रिया मिल्छ, त्यति नै छिटो भाषा सिप विकास हुन्छ । शिशुले विभिन्न आवाज निकाल्न थालेपछि त्यसमा प्रतिक्रिया जनाउने, त्यही आवाज दोहोर्‍याउने गर्नुपर्दछ । शिशुसँग सकेसम्म कुरा गर्ने, विभिन्न कथा सुनाउने, चित्रहरू देखाउने र लोरी गाएर सुनाउनुपर्दछ । शिशुले हेरेर, ओठ चलाएर, मुस्कुराएर प्रतिक्रिया जनाउँछ । टुकटुक हिँड्ने अवस्थाका बालबालिका आफ्नो आवश्यकता सङ्केत, शब्द, हाउभाउ गरेर बताउँछन् । उनीहरूले भन्न खोजेको शब्द तथा कुरालाई अभिभावकले सजिलो रूपमा सिकाइदिनुपर्छ । यस समयमा शिशुसँग छोटो, सरल वाक्यको प्रश्नहरू सोधेर उनीहरूलाई बोल्न अभ्यास गराउनुपर्दछ । बालबालिकासँग कुरा गर्दा सकारात्मक सञ्चार गर्नुपर्दछ ।

सकारात्मक सञ्चार

- कुरा गर्नुअघि बालबालिकाको ध्यानाकर्षण गर्ने ।
- बालबालिकाको तहमा एक अर्काले देखिने गरी हेर्ने ।
- बालबालिका बोल्नुको अर्थ या महत्त्व दिने ।
- आवश्यकता अनुसार मागदर्शन गर्ने ।
- नम्रता भावका साथ लेग्री तानेर बोल्ने ।
- अनुरोध, आग्रह प्रेरणादायी शब्द प्रयोग गर्ने ।
- बालबालिकाको कुरा सुन्ने र इज्जत गर्ने ।
- उनीहरूको चाहना इच्छालाई पूरा गर्न नसकिने अवस्थामा भूठो आशा र हौसला नगर्ने ।
- बालबालिकालाई हो, छ, जस्ता सकारात्मक हौसला दिई उत्प्रेरित गर्ने ।
- बालबालिकालाई उनीहरूको बुझ्ने तरिकाले प्रशंसा गर्ने ।

कमजोर सञ्चार

- बढी निर्देशन, कडा र ठुलो आवाजमा, हेपेर कुरा गर्नु ।
- बेकार या वाहियात ठानेर कुरा गर्नु ।
- नकारात्मक : नगर, नहेर, नभन मात्र प्रयोग गर्ने ।
- खिल्ली उडाउने ।
- गालीगलौज गर्दै प्रतिक्रिया गर्ने ।

१.३. स्तनपान गराउँदा

सबै शिशुहरूले भोकाएको प्रतिक्रिया दिन्छन्, जुन स्तनपान गराउने आमाले बुझेर प्रतिक्रिया दिनुपर्छ । जस्तै, “के भयो ? मेरो बाबालाई भो..क ला..ग्यो, हो ? हेर त कस्तो ठस, ठस् गरेको त, ल अब बुबु खाईहाल्ने हस् ।” जस्ता कुराहरू गर्दै काखमा राख्नुपर्छ । पहिले नै हात धोएर स्तन सफा गरेर बस्नुपर्छ । स्तनपान गराउँदा पनि आँखा जुधाएर हातले स्पर्श गरेर ल.. ल.. खाऊ ..खाऊ गर्दै बोलीमा पनि उतार चढाव गर्दै, जिस्क्याउँदै, आँखा जुधाएर खुवाउनुपर्छ । शिशुले आमा वा स्याहारकर्ताको अनुहार हेरेर रमाउँछ भने स्पर्शबाट आफूलाई सुरक्षित महसुस गर्छ । स्तनपान गराउँदा मोबाइलमा व्यस्त हुनुभन्दा शिशुसँग प्रत्यक्ष अन्तरक्रिया गर्नु लाभदायक हुन्छ ।

१.४. घुम्न जाँदा

करिब ५ देखि ६ महिनामा पास्नीपछि घुम्न लैजाने चलन हाम्रो समाजमा छ, जुन वैज्ञानिक पनि छ । उनीहरूलाई एकदुई पटक घुम्न लग्नेपछि उतैजाने इच्छाले आँखाले पहिले गएकोतिर हेरेर, शरीर उतैतिर तन्काएर कराएर र अन्तमा रोएर आफ्नो रहर व्यक्त गर्छन् । स्याहारकर्ताले शिशुको

प्रतिक्रिया अवलोकन गरेर पहिलो वा दोस्रो सङ्केतमा वा रूटिनअनुसार घुमाउनु उपयुक्त हुन्छ । घुम्न जाँदा पनि उसलाई “बाबालाई घुम्न मन लाग्यो कि के हो ? हो ! जाने हो ?” भनेर सोध्ने मुस्कुराउने “ल म पनि तयार हुन्छु है,” भन्दै कपाल, लुगा मिलाएभैं गर्नुपर्दछ । बाहिर जाँदा वरिपरिका ठाउँ, वस्तु तथा व्यक्तिलाई नामले चिनाउँदै जानुपर्छ । यसैगरी उनीहरूको अवश्यकता बुझेर प्रतिक्रिया दिँदै विश्वासको सम्बन्ध बढाउँदै लैजानुपर्छ ।

१.५. साथीहरूसँग अन्तरक्रिया

बालबालिकाले आफू सरहका बालबालिकालाई हेर्ने, खेल्न मन गर्ने गर्छन् । आफ्नै उमेरका साथी भेट्दा खेल्ने, बोल्ने, हिँड्ने तरिका आफ्नो जस्तै देख्दा, उनीहरू आकर्षक तरिकाबाट अवलोकन गर्ने, नक्कल गर्ने, सहकार्यको योजना बनाउने, खेलौना सटासाट गर्ने, हाँसो ठट्टा गर्ने गर्छन् । जसको कारण बालबालिकाले कुराकानी गर्ने विचार बनाउन, समयसापेक्ष विचार व्यक्त गर्ने जस्ता बौद्धिक कार्यहरू गर्दछन् ।

१.६. प्रश्नोत्तर

धेरै प्रश्नहरू गर्ने बालबालिकाले धेरै ज्ञान र बुझ्न खोजेका हुन्छन् । त्यसैले यस्ता प्रश्नको सकारात्मक र सही उत्तर दिने र उनीहरूले बुझ्न खोजेका कुराहरू राम्ररी बुझाइदिने गर्नुपर्दछ । उनीहरूले सोधिखोजी गर्दा सकेसम्म उनीहरूको प्रश्नलाई गम्भीरतापूर्वक सुन्ने, बिचमा नरोक्ने र उपयुक्त समयमा उत्तर दिनुपर्छ । अँध्यारो, तारा तथा बादल,

पानीको बारेमा सोधेका छन् भने राती तारा देखिने समयमा पनि तारा, जून देखाएर र पानी परेको बेलामा पानी बादलको बारेमा पहिले नै बताए पनि फेरि बुझाइदिनुपर्छ । यसरी जस्तो वातावरणका प्रश्नहरू छन्, सोही वातावरण र अवस्थामा बालबालिकालाई बुझाउँदा सिकाइ प्रभावकारी हुन्छ ।

१.७. परिवारसँग कुराकानी

अभिभावकहरूले साँझमा सबै जना सँगै बसेर दिनभरिको क्रियाकलाप पुनरावलोकन गर्ने वा कुराकानी गर्ने समय निर्धारण गर्नुपर्दछ । परिवारका सदस्यहरू सबै वरिपरि बसेर कुराकानी गर्दा पहिले अभिभावकहरू आफैंले आफ्नो दिनभरिको घटनाहरू बताउनुपर्छ । राम्रो लागेको, नराम्रो लागेको, समस्या आएको, समाधान गरेको कुराहरू बताएपछि बालबालिकाले पनि आफ्नो दिनभरिका अनुभवहरू बताउनेछन् । साथै बालबालिकाको भावना शब्दमा व्यक्त गर्न सहयोग गर्नुपर्छ, जस्तै “तिमी अहिले रिसाएका छौ?, तिमी दुःखी भएका जस्तो देखिन्छौ ।” बालबालिकाले कुरा गर्न खोज्दा

अभिभावक वा स्याहारकर्ताले आँखा जुधाएर, टाउको हल्लाएर, मुस्कुराएर, कुराकानीमा सकारात्मक उत्प्रेरणा दिनुपर्छ । यसरी परिवारसँग कुराकानी गर्दा आफ्नो समस्याहरू बताउने, समस्या परेको र समाधान गरेका घटनाहरूमा परिवारका सदस्यले दिने मार्गनिर्देशन र स्यावासीले उनीहरूमा आत्मविश्वास बढ्छ । साथै परिवारका सदस्यले चित्र पुस्तक हेर्ने, चित्र देखाएर प्रश्न सोध्ने र कथा सुनाउने गतिविधि गर्नाले भाषा, कल्पनाशक्ति र सिकाइमा सहयोग गर्छ ।

२. सञ्चारको महत्त्व

- भाषा नै यस्तो माध्यम हो, जसले सामाजिक बौद्धिक, सांस्कृतिक, मनोरञ्जनात्मक क्रियाकलाप र विचार साटासाट गर्न सकिन्छ ।
- अन्तरक्रिया वा कुराकानीले विचारको सिर्जना गर्छ । मस्तिष्कमा उत्पन्न हुने विभिन्न विचारहरूमध्ये कुनचाँहि विचार व्यक्त गर्न उपयुक्त छ भन्ने छनौट गर्न सकिन्छ ।
- आफूले राखेका विचारहरूको साथी तथा अभिभावकले दिने प्रतिक्रिया अनुरूप अर्को विचारले सच्याउने जस्ता स्वःअन्तरक्रियाहरूले बौद्धिक क्षमता तीव्र हुन्छ ।
- सधैं परिवारसँग कुराकानी गर्नाले आफ्नो समस्याहरू बताउने र परिवारका सदस्यले दिने स्यावासी, मार्गनिर्देशनले उनीहरूमा आत्मविश्वास र सामाजिकीकरण अभिवृद्धि हुन्छ ।
- परिवारमा स्नेहपूर्ण वातावरण र सहयोग लिने दिने परम्परा विकसित हुन्छ ।
- किशोरावस्थाको क्रममा शारीरिक तथा मनोसामाजिक समस्याहरू पनि अभिभावकलाई बताउने बानीले सही मार्गदर्शन तथा निर्णय लिने क्षमता अभिवृद्धि हुन्छ ।
- बालबालिकालाई घर बाहिर, हुनसक्ने दुर्व्यवहार वा आपत्मा फस्न सक्ने सम्भावनाबाट बचाउन सकिन्छ ।

सकारात्मक सञ्चारको फाइदा

- सकारात्मक वा सही सञ्चारले बालबालिकाको आधारभूत सुनाइ र बोलाइ सिप सुनिश्चित हुन्छ ।
- बालबालिकाले सकारात्मक हुन सकिन्छन् ।
- साँचो, स्पष्ट र सही बोल्न सकिन्छन् ।
- सहकार्य र सहमति गर्दछन् ।
- विश्वास गर्न सिक्दछन् ।
- नेतृत्व गर्न जान्दछन् ।
- नियम, मान्यताको पालना गर्दछन् ।

जान्नैपर्ने तथ्यहरू

- बालबालिकाले आफ्नो भावना, विचार, निर्णय, समस्या आदि मौखिक साङ्केतिक, लिखित तथा कलाद्वारा अभिव्यक्त गर्नु नै सञ्चार हो ।
- बालबालिकासँग उनीहरूको विकासात्मक अवस्था र अवसरानुरूप कुराकानी गर्नुपर्दछ ।
- बालबालिकाको बौद्धिक क्षमता अभिवृद्धि गर्न गर्भावस्थादेखि नै आमाबुबाले गर्भको शिशुसँग पेटमा हात राखेर बोलाउने, कुराकानी गर्ने गर्नुपर्छ ।
- जन्मपछि लगत्तै शिशुसँग आँखा जुधाएर कुराकानी गर्नुपर्दछ । स्तनपान गराउँदा पनि बोलीमा पनि उतार चढाव गर्दै, जिस्काउँदै, आँखा जुधाएर खुवाउनुपर्छ ।
- शिशुसँग सकेसम्म कुरा गर्ने, विभिन्न कथा सुनाउने, चित्रहरू देखाउने र लोरी गाएर सुनाउनुपर्दछ । बालबालिकालाई वरिपरिका ठाउँ, वस्तु तथा व्यक्तिलाई नामले चिनाउँदै जानुपर्छ ।
- बालबालिकालाई साथी तथा परिवारमा अन्तरक्रिया गर्ने समय र अवसर दिनुपर्छ ।
- बालबालिकासँग सधैं सकारात्मक सञ्चार गर्नुपर्दछ । सकारात्मक सञ्चारले बालबालिकाको आधारभूत सुनाइ र बोलाइ सिप विकास हुन्छ । बालबालिकाले सहकार्य र सहमति गर्न सिक्छन् ।

खण्ड-ख सहजीकरण निर्देशिका

उद्देश्य: सहभागीले बालबालिकासँग सक्रिय रूपमा सकारात्मक सञ्चार गर्ने छन् ।

सहजकर्ताले अगाडिको पाठमा के सिकेका थियौं, र सो ज्ञान सिपले आफू र घर परिवारमा के के परिवर्तन गर्नुभयो भन्ने प्रश्न गर्दै अधिल्लो पाठ/सत्रको पुनरावलोकन गर्नुहोस् ।

स स्थानीय ज्ञान तथा सकारात्मक चलन

सहजकर्ताले आजको विषयको छोटो परिचय दिएपछि अभिभावकहरूसँग निम्नानुसार प्रश्न गरी छलफल सुरु गर्नुहोस् । अभिभावकका उत्तरहरूलाई सकारात्मक तरिकाले स्वीकार गर्नुहोस् । सहभागीले बोलेपछि ताली बजाउने, आँखा जुधाएर, हँसिलो मुख लगाएर उनीहरूको बोलीलाई सही थाप्ने गर्नुहोस् । साथै छलफलमा आफूले जानेका स्थानीय कुराहरू पनि थप्दै जानुहोस् ।

हाम्रो समुदायमा साना बालबालिकासँग अभिभावक तथा अन्य व्यक्तिले कसरी कुरा गर्ने गरिन्छ ? घरमा साना बालबालिकालाई कसरी बोल्न सिकाइन्छ ?

पहिले बोलेका सहभागीहरूका शब्दलाई दोहोर्‍याउँदै बाँकी सहभागीहरूलाई पनि बोल्नका लागि उत्प्रेरित गर्नुहोस् ।

स समस्या विश्लेषण

क्रियाकलाप

सहभागीहरूलाई (१) गर्भावस्थाको शिशु, (२) जन्मपछि बोली फुट्नु अगाडिसम्म, (३) तोतेबोलीका बालबालिका (४) प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षासम्मका बालबालिकाका अभिभावक नाम दिएर (साँच्चिकै हुनुपर्दैन) चार बराबर समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । अब सो समूहका बालबालिकासँग कसरी कुराकानी गर्न सकिन्छ ? समूहमा छलफल गरेर अभिनयात्मक प्रस्तुति गर्न लगाउनुहोस् । समूहको प्रस्तुतिपछि सहजकर्ताले अध्ययन सामग्रीको आधारमा सकारात्मक सञ्चारका तरिकाहरू प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

स सन्देश

सहजकर्ताले “आज हाम्रो नानी/बाबुले के भनिरहेका छन् ? सुन्नुहोस् त” भनेर सबैलाई शान्त हुन अनुरोध गर्नुहोस् । बालसन्देशलाई सबैले सुन्ने गरी पढ्नुहोस् वा पढ्न सक्ने अभिभावकलाई पढ्न दिनुहोस् ।

बालसन्देश: मसँग सबैले मीठो कुराकानी गरेर मलाई सुन्न, बोल्न, पढ्न र अरु व्यवहार गर्न सिकाउनुहोस् ।

सहभागीहरूलाई उपलब्ध कार्डको सङ्ख्या (कम्तीमा ३ समूह) अनुसार समूह विभाजन गरेर प्रस्तुत चित्र अवलोकन गराउनुहोस् । सबै समूहलाई चित्रमा “के के देख्नुभयो ?” पालैपालो भन्न लगाउनुहोस् ।

माथिका समूहगत छलफलमा नआएका कुरालाई ख्याल गर्दै सहजकर्ताले अध्ययन सामग्रीमा भएको बालबालिकासँग सञ्चार र अन्तरक्रिया बारेको सामग्रीका आधारमा थप बताइदिनुहोस् । आवश्यक परे स्थानीय भाषामा पनि स्पष्ट गरिदिनुहोस् । अभिभावकलाई आफूले जानेका कुराहरू पनि बताउन दिनुहोस् र निम्न मुख्य सन्देश पढेर सुनाउनुहोस् :

- बालबालिकाले आफ्नो भावना, विचार, निर्णय, समस्या आदि मौखिक साङ्केतिक, लिखित तथा कलाद्वारा अभिव्यक्त गर्नु नै सञ्चार हो ।
- बालबालिकासँग उनीहरूको विकासात्मक अवस्था र अवसरानुरूप कुराकानी गर्नुपर्दछ ।
- बालबालिकाको बौद्धिक क्षमता अभिवृद्धि गर्न गर्भावस्थादेखि नै आमाबुबाले गर्भको शिशुसँग पेटमा हात राखेर बोलाउने, कुराकानी गर्ने गर्नुपर्छ ।
- जन्मपछि लगत्तै शिशुसँग आँखा जुधाएर कुराकानी गर्नुपर्दछ । स्तनपान गराउँदाको बोलीमा पनि उतार चढाव गर्दै, जिस्क्याउँदै, आँखा जुधाएर खुवाउनुपर्छ ।
- शिशुसँग सकेसम्म कुरा गर्ने, विभिन्न कथा सुनाउने, चित्रहरू देखाउने र लोरी गाएर सुनाउनुपर्दछ । बालबालिकालाई वरिपरिका ठाउँ, वस्तु तथा व्यक्तिलाई नामले चिनाउँदै जानुपर्छ ।

- बालबालिकालाई साथी तथा परिवारमा अन्तरक्रिया गर्ने समय र अवसर दिनुपर्छ ।
- बालबालिकासँग सधैं सकारात्मक सञ्चार गर्नुपर्दछ । सकारात्मक सञ्चारले बालबालिकाको आधारभूत सुनाइ र बोलाइ सिप विकास हुन्छ । बालबालिकाले सहकार्य र सहमति गर्न सिक्छ ।

स सङ्कल्प

अभिभावकलाई आज सिकेका सिपहरू कसरी प्रयोगमा ल्याउनुहुन्छ सोध्नुहोस् ।
अभिभावकबाट आएका जवाफलाई स्वीकार गर्दै निम्न उदाहरणहरू आफूले पढेर अभिभावकलाई सुनाउनुहोस् :

- म आजैबाट बालबालिकासँग सकारात्मक सञ्चारको आधारमा धेरै कुराकानी गर्छु ।
- म आजैबाट बालबालिकाले सोधेका प्रश्नहरूको सही जवाफ दिने गर्छु ।
- म आजैदेखि अरूलाई पनि बालबालिकासँग सकारात्मक सञ्चार गर्न सुझाव दिन्छु ।

स समीक्षा

तालिम सत्र समाप्तपश्चात् प्रत्येक सहभागीलाई पालैपालो पपेट दिनुहोस् ।
सिकेका विषय पपेटलाई आफ्नो बालबालिका सम्भरेर छोटकरीमा बुझाउन लगाउनुहोस् ।

મસંગ સબૈલે મીઠે કુરાકાની ગરેર મલાઈ સુન્ન, બોલ્ન,
પઢ્ન ર અરુ વ્યવહાર ગર્ન સિકાઝનુહોસ્ ।

(8) बालबालिकासँग कुराकानी र सञ्चार

उद्देश्य: सहभागीले बालबालिकासँग सक्रिय रूपमा सकारात्मक सञ्चार गर्ने छन् ।

स स्थानीय ज्ञान तथा सकारात्मक चलन

अभिभावकहरूसँग निम्न प्रश्नअनुसार छलफल गर्नुहोस् :

हाम्रो समुदायमा साना बालबालिकासँग अभिभावक तथा अन्य व्यक्तिले कसरी कुरा गर्ने गरिन्छ ? घरमा साना बालबालिकालाई कसरी बोल्न सिकाइन्छ ?

स समस्या विश्लेषण

क्रियाकलाप

सहभागीहरूलाई (१) गर्भावस्थाको शिशु, (२) जन्मपछि बोली फुट्नु अगाडिसम्म, (३) तोतेबोलीका बालबालिका (४) बालविकास तथा शिक्षा तहसम्मका बालबालिकाका अभिभावकको (साँच्चिकै हुनुपर्दैन) चार बराबर समूहमा विभाजन गर्नुहोस् । अब सो समूहका बालबालिकासँग कसरी कुराकानी गर्ने हो समूहमा छलफल गरेर अभिनय गरेर सबैलाई प्रस्तुत गर्न लगाउनुहोस् ।

स सन्देश

माथिका छलफलमा छुटेका र सहजकर्ताले अध्ययन सामग्रीमा भएको बालबालिकासँग सञ्चार र अन्तर क्रियाबारे बुझाइ स्पष्ट गरिदिनुहोस् ।

यसपछि सहभागीहरूलाई चित्रकार्ड अवलोकन गराउनुहोस् र चित्रमा “के के देख्नु भयो ?” भन्ने लगाउनुहोस् र छलफल गर्नुहोस् ।

निम्न मुख्य सन्देशहरू पढेर सुनाउनुहोस् :

- बालबालिकाले आफ्नो भावना, विचार, निर्णय, समस्या आदि मौखिक साङ्केतिक, लिखित तथा कलाद्वारा अभिव्यक्त गर्नु नै सञ्चार हो ।
- बालबालिकासँग उनीहरूको विकासात्मक अवस्था र अवसरानुरूप कुराकानी गर्नुपर्दछ ।
- बालबालिकाको बौद्धिक क्षमता अभिवृद्धि गर्न गर्भावस्थादेखि नै आमाबुवाले गर्भको शिशुसँग पेटमा हात राखेर बोलाउने, कुराकानी गर्ने गर्नुपर्छ ।
- जन्मपछि लगत्तै शिशुसँग आँखा जुधाएर कुराकानी गर्नुपर्दछ । स्तनपान गराउँदाको बोलीमा पनि उतार चढाव गर्दै, जिस्क्याउँदै, आँखा जुधाएर खुवाउनुपर्छ ।
- शिशुसँग सकेसम्म कुरा गर्ने, विभिन्न कथा सुनाउने, चित्रहरू देखाउने र लोरी गाएर सुनाउनुपर्दछ । बालबालिकालाई वरिपरिका ठाउँ, वस्तु तथा व्यक्तिलाई नामले चिनाउँदै जानुपर्छ ।
- बालबालिकालाई साथी तथा परिवारमा अन्तरक्रिया गर्ने समय र अवसर दिनुपर्छ ।
- बालबालिकासँग सधैं सकारात्मक सञ्चार गर्नुपर्दछ । सकारात्मक सञ्चारले बालबालिकाको आधारभूत सुनाइ र बोलाइ सिप विकास हुन्छ । बालबालिकाले सहकार्य र सहमति गर्न सिक्छ ।

स सङ्कल्प

अभिभावकलाई आज सिकेका सिपहरू कसरी प्रयोगमा ल्याउनुहुन्छ, सोध्नुहोस् ।

स समीक्षा

तालिम सत्र समाप्तपश्चात् प्रत्येक सहभागीलाई पालैपालो पपेट दिनुहोस् । सिकेका विषय पपेटलाई आफ्नो बालबालिका सम्भरेर छोटकरीमा बुझाउन लगाउनुहोस् ।